

декс від 13.04.2012 № 4651-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрану.

13. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України // Верховна Рада України; Закон від 18.02.1992 № 2135-XII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>. – Назва з екрану.

14. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України // Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/>. – Назва з екрану.

УДК 343.985

М.О. Яковенко

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Стаття містить загальні положення про організацію розслідування злочинів терористичної спрямованості. Питання, висвітлені у статті, є важливими, а їх вирішення дозволить посилити антитерористичну й практичну базу боротьби з тероризмом. Запропоновано конкретні шляхи оптимізації розслідування зазначених злочинів.

Ключові слова: *організація розслідування, планування, взаємодія, розслідування злочинів терористичної спрямованості.*

Статья содержит общие положения об организации расследования преступлений террористической направленности. Вопросы, затронутые в статье, являются важными, их решения позволят усилить антитеррористическую и практическую базу борьбы с терроризмом. Предложены конкретные пути оптимизации расследования указанных преступлений.

Ключевые слова: *организация расследования, планирование, взаимодействие, расследование преступлений террористической направленности.*

The article contains normative acts, analysis and suggestions on improving revelation and investigation of terrorist attacks. Currently, the problems discussed are vital not only for Ukraine, but also worldwide. The answers to the questions regarded in the article will contribute to the development of theory and practice of the struggle against terrorism.

Key words: *organization of the investigation, planning, teamwork, investigating terrorist crimes.*

На 23-му році незалежності України в умовах агресивної інформаційної війни, активних диверсійно-терористичних дій, які систематично вчинюються незаконними збройними формуваннями, над нашою державою нависла пряма загроза національній безпеці, що є вагомим чинником з дестабілізації ситуацію в країні. У системі заходів, спрямованих

на боротьбу з тероризмом, важлива роль відводиться діяльності щодо розслідування злочинів терористичної спрямованості. Для оптимальної організації кримінального провадження насамперед необхідні глибокі знання щодо планування розслідування, аналітичної роботи, особливостей взаємодії правоохоронних органів.

Зазначені проблеми були предметом дослідження В.Ф. Антипенка, О.С. Допілки, В.П. Ємельянова, Ю.А. Іванова, В.В. Крутова, В.А. Ліпкана, С.М. Мохончука, Л.В. Новікової, М.В. Семикіна, А.В. Губенка. Праці цих авторів мають велике наукове та практичне значення, але організаційний аспект розслідування цих злочинів залишається недостатньо дослідженим.

Метою статті є спроба впорядкування теоретичних та правових основ організації розслідування злочинів терористичної спрямованості.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про боротьбу з тероризмом" тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей. Стаття 5 вказаного закону визначає, що Міністерство внутрішніх справ (далі – МВС) України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції органів внутрішніх справ; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили й засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій [3].

Боротьба з тероризмом неможлива без належної організації взаємодії компетентних органів. Добре організована співпраця слідчого з іншими службами органів внутрішніх справ (далі – ОВС) сприяє оптимальному визначенню напрямів розслідування й більш повному та швидшому виявленню всіх обставин кримінального правопорушення. Крім того, така взаємодія допомагає визначитись із джерелами отримання доказової інформації, що є одним із найефективніших засобів вирішення завдань кримінального судочинства.

Організація розслідування злочинів терористичної спрямованості як специфічний вид практичної діяльності характеризується низкою особливостей, а саме: наявністю загальної мети та визначення комплексу слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, а також тактичних операцій. Проблеми, що виникають при розслідуванні злочинів терористичного характеру, обумовлені низкою обставин організаційного характеру, зокрема:

– недостатньою обізнаністю слідчого щодо особливостей криміналістичної методики виявлення та розслідування злочинів цієї категорії;

- відсутністю переліку узгоджених дій відповідних правоохоронних органів на початковому етапі розслідування;
- несвоєчасне формування спеціалізованих слідчо-оперативних груп та слабе забезпечення їх необхідними силами та засобами;
- відсутністю інтегрованої форми накопичення та аналізу отриманої криміналістично значимої інформації та єдиного органу з обробки всього масиву цих даних;
- низьким рівнем взаємодії окремих учасників у ході проведення слідчих (розшукових) дій та відсутністю заздалегідь розробленої інструкції з переліком обов'язків;
- недостатнім обсягом оперативної інформації, що перевіряється і закріплюється процесуальним шляхом;
- низьким рівнем контролю та відповідальності посадових осіб і підрозділів, задіяних у заходах по боротьбі з тероризмом, зокрема щодо термінів виконання доручень та їх практичної реалізації;
- окремими недоліками чинного законодавства, зокрема це відсутність відповідальності керівників юридичних осіб за відмову надати необхідну для досудового розслідування інформацію та низка інших прогалин.

Під організацією розслідування терористичних актів слід розуміти здійснення комплексу узгоджених та оптимально впорядкованих дій, розумових операцій, спрямованих на швидке й повне встановлення обставин кримінального правопорушення, успішне вирішення тактичних завдань із найменшими затратами сил, часу та засобів [1, с. 212].

Організація такої діяльності можлива за умови постановки та вирішення питань:

- що необхідно зробити для досягнення поставленої мети - встановлення істини у провадженні;
- якими силами та засобами можливо досягти цього результату;
- за допомогою яких оперативно-технічних, техніко-криміналістичних та інших технічних засобів (транспорт, зв'язок, озброєння тощо);
- які процесуальні заходи доцільно проводити залежно від конкретної слідчої ситуації (провадження слідчих (розшукових) дій або агентурно-оперативних та оперативно-технічних заходів, тактичних операцій тощо);
- у якому місці та коли оптимально провести заплановані заходи (за місцем вчинення злочину або за місцем перебування підозрюваного, наприклад, за місцем проживання або роботи).

Вагоме значення для організації діяльності ОВС щодо затримання підозрюваних осіб у вчиненні терористичних актів полягає в розробці конкретних завдань у межах одного узгодженого плану. У кожному структурному підрозділі ОВС на випадок надзвичайних подій з ознаками тероризму повинні бути забезпечені відповідні умови для оперативного налагодження роботи. Насамперед це стосується діяльності чергових

слідчо-оперативних груп, слідчих підрозділів та оперативних служб. Для забезпечення їх оптимальної роботи необхідно мати:

1) завчасно погоджений із керівниками служб та затверджений наказом начальника територіального органу список співробітників, які мають бути задіяні для виїзду на місце вчинення терористичного акту;

2) заздалегідь узгодженні та опрацьовані оперативні плани “Грім”, “Сирена”, “Перехват” тощо.

Такі плани готуються, виходячи із конкретної оперативної обстановки та криміногенної ситуації, особливостей транспортної інфраструктури, моделювання ймовірних дій терористів.

Особливого значення такі плани набувають при отриманні оперативних та інших даних про плани терористів щодо здійснення терористичних актів у певних містах, або коли є прямо висловлена погроза про намір їх вчинення;

3) схему, яка передбачає комплекс організаційних заходів із підготовки та провадження огляду місця вчинення терористичного акту;

4) розроблений та погоджений алгоритм дій компетентних органів на випадок спрацювання вибухових пристроїв на вокзалах, транспорті, зупинках, стадіонах та інших об’єктах.

Насамперед реалізація цих комплексних заходів дозволяє відповідним органам ще до початку досудового розслідування швидко скоординувати свою роботу. У зв’язку з цим слідчі та оперативні підрозділи матимуть змогу негайно та узгоджено діяти відразу після отримання повідомлення про вчинення терористичного акту значно заощаджуючи час. Доцільно також забезпечити постійну взаємодію Антитерористичного центру з органами прокуратури, МВС та СБУ, а також налаштувати їх готовність до своєчасного й кваліфікованого реагування на події, пов’язані з тероризмом. Для цього необхідно в кожному територіальному органі визначити відповідальних осіб за організацію роботи в цьому напрямку, зокрема у слідчому підрозділі співробітника, який має спеціалізуватися на розслідуванні злочинів такої категорії. При цьому вказані особи зобов’язані пройти спеціальні курси з підвищення кваліфікації.

Організація розслідування тероризму, перш за все, передбачає створення оптимальної моделі майбутньої діяльності слідчого або слідчо-оперативної групи. Цей процес включає:

- а) формування криміналістичних (слідчих) версій;
- б) визначення учасників та розподіл їх обов’язків;
- в) розробка комплексу слідчих (розшукових) дій та пошукових заходів з розкриттям їх змісту, тактики, часу та послідовності;
- г) підбір організаційно-технічних заходів [4, с. 213–215].

Планування як один із ключових елементів організації розслідування забезпечує науково обґрунтовану, планомірну та цілеспрямовану

роботу. Для реалізації планів мають бути здійснені заходи щодо забезпечення належної взаємодії відповідних суб'єктів. Така співпраця повинна здійснюватися з оптимальним використанням наявних можливостей слідчих та оперативних підрозділів.

Важливою методологічною основою діяльності щодо оптимізації розслідування є дотримання принципу відповідності елементів плану до системи складових теоретичної моделі терористичної діяльності. Як видається, моделювання системи зазначеної діяльності її суб'єкта в діалектично і логічно взаємозалежних елементах її структури і є, по суті, науковим обґрунтуванням системи планування та структури плану розслідування.

Організація розслідування терористичної діяльності здійснюється за умови повної та різнобічної взаємодії правоохоронних органів.

Слід визначити такі етапи взаємодії суб'єктів, які здійснюють виявлення та розслідування злочинів терористичної спрямованості:

- першочергові заходи після отримання інформації про подію терористичного характеру;
- за наявністю ознак тероризму внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- встановлення особи підозрюваного та вручення йому повідомлення про підозру.

Зрештою існує необхідність створення міжвідомчих слідчо-оперативних груп, керівники яких негайно прибувають на місце події та координують діяльність відповідних служб, а також беруть участь в організації проведення тактичних операцій та невідкладних слідчих (розшукових) дій. Вказані заходи характеризуються оперативністю, обов'язковістю та індивідуальністю.

Для швидкого розслідування терористичних актів вагоме місце посідає своєчасне прийняття слідчим невідкладних рішень. У найкоротший термін, виходячи з конкретної слідчої ситуації та всієї сукупності фактичних даних, особа, яка здійснює провадження, повинна внести відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та негайно приступити до виконання першочергових процесуальних заходів.

Досудове розслідування у провадженнях про злочини терористичної спрямованості нерозривно пов'язано з низкою проблем. Насамперед це: гаяння часу з визначенням учасників слідчо-оперативної групи та вчасне прибуття їх на місце злочину, а також неузгодженість дій органів влади та відповідних правоохоронних органів. Взаємодія останніх обумовлена такими обставинами:

- наявністю спільних завдань боротьби зі злочинами терористичної спрямованості;

– розбіжності щодо обраних методів і засобів, які застосовуються слідчими, оперативними працівниками та спеціалістами (експертами). Слідчий як особа, яка здійснює досудове розслідування, проводить слідчі (розшукові) дії згідно з КПК, а оперативні працівники застосовують здебільшого методи й засоби оперативної (негласної) й розшукової діяльності відповідно до Закону “Про оперативно-розшукову діяльність”, спеціальних наказів та інструкцій. У свою чергу, спеціалісти (експерти) застосовують свої методи (фізичні, хімічні, математичні, біологічні тощо);

– різним юридичним значенням результатів, отриманих у ході проведення процесуальних та оперативно-розшукових заходів. У результаті проведення слідчих (розшукових) дій слідчим отримуються відповідні докази, а оперативним працівником, здебільшого, оперативні дані, які підлягають подальшій перевірці процесуальним шляхом (агентурні повідомлення тощо) [2, с. 251–253].

На закінчення статті слід зазначити, що теоретично розроблений та практично втілений план дозволить позбутися паралелізму та розпорошення сил. Таким чином, це дасть змогу, по-перше, оптимально використовувати знання оперативних, слідчих працівників та фахівців про засоби, можливості, шляхи досягнення мети досудового розслідування, а по-друге, з урахуванням спільного плану, активізувати виконання окремих функцій кожного із учасників та проявлення ініціативи кожним із них.

Використана література:

1. Артамонов И. И. Терроризм: способы предотвращения, методика расследования / И. И. Артамонов. – М. : Шумилова И. И., 2002. – 332 с.
2. Белкин Ю. Н. К вопросу об организационных и правовых аспектах взаимодействия оперативных и следственных аппаратов в досудебном производстве по уголовным делам о преступлениях террористической направленности / Ю. Н. Белкин. – М. : Медиа-ВАК. – 2011. – С. 251–253.
3. Закон України “Про боротьбу з тероризмом” від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
4. Румянцев А. Ю. Теоретико-прикладные аспекты организации расследования террористических актов // А. Ю. Румянцев / Бизнес в законе. Экономико-юридический журнал. – № 4. – 2008. – С. 213–215.